

корпорації, причиною яких є погіршення фінансових показників діяльності, неодмінно відбиваються і на попиті на її продукцію і на загальній конкурентоспроможності підприємства.

Отже, все те, що спостерігається на «виході» підприємства і в комплексі визначає його конкурентоспроможність, залежить у першу чергу від самого підприємства – якості його «входів», ефективності функціонування операційної системи. Конкуренція як невід’ємний компонент товарного виробництва й ринку є найважливішим важелем дії закону вартості, закону попиту і пропозиції та інших законів товарного виробництва й формою прояву демократизму ринку. Більшість українських підприємств ще не працюють у повністю конкурентному середовищі та не готові до ведення активної конкурентної боротьби.

Висновок. Проведене дослідження дало нам змогу обґрунтувати добросовісну і недобросовісну конкуренцію та перелік конкурентних переваг, що виступає інструментом для оцінки потенціалу конкурентних переваг України. Переваги конкуренції такі:

- є основою механізму ринкової економіки;
- спонукає до орієнтації на потреби ринку, на забезпечення високої якості товарів, створення нових товарів;
- є могутньою альтернативою монополізації;
- сприяє розвитку науково-технічного прогресу;
- автоматично регулює ринкові пропорції і сприяє ефективності ринків.

Криза ринкових відносин в економіці України вимагає створення економічних, юридичних та організаційних передумов для розгортання конкуренції між господарюючими суб’єктами як основи техніко-економічного й соціального прогресу вітчизняного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. // ВВР України. – 2008. – № 50–51. – С. 384.
2. Закон України «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18.02.1992 р. № 2132-ХІІ // ВВР України. – 1992. – № 21. – С. 296.
3. Латфуллин Г.Р. Теория организации. / Г.Р. Латфуллин, А.В. Райченко. – СПб.: Питер, 2003. – 400 с.
4. Управление организацией: энциклопедический словарь / под ред. А.Г. Поршнева, А.Я. Кибанова, В.Н. Гунина. – М.: ИНФРА-М, 2001.
5. <http://www.taxpayers.org.ua/categories/1>
6. Світовий рейтинг конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/11/02/30421

Стаття надійшла до редакції 23.02.2012.

УДК 334.72(477)

**Орехівський Г.А., к.е.н., доцент.,
Орехівський В.Г., к.е.н., доцент**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ВІТЧИЗНЯНІ СУПЕРЕЧНОСТІ АДАПТАЦІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Акцентируется внимание на объективной необходимости следовать принципам цивилизованной предпринимательской деятельности, недопущения таким образом доминирования теневого бизнеса, что депрессирует системный кризис и тормозит диалектику рыночной экономики в Украине.

Ключевые слова: предпринимательство, незаконный бизнес, противоречия, принципы, государственное регулирование, народный контроль.

The attention is paid to objective necessity to follow principles of civilized entrepreneurial activity, non-admission thus of prevailing of shadow business, that causes depression in a system crisis and puts the brakes on a dialectics of market economy in Ukraine.

Key words: enterprise, illegal business, contradictions, principles, government control, popular control.

Постановка проблеми. Магістральний перехід розвинених країн на рубежі останніх століть від традиційної або класичної моделі підприємництва до сучасної інноваційної робить непрості виклики й національному бізнесу. Початок його становлення, як і дотепер, супроводжується, крім іншого, недіалектичними суперечностями. Відчувається неврахування багатьма суб’єктами господарювання світового досвіду, загально визнаних правил ринкового життя.

Вочевидь, як демонструє реальна дійсність, продовжується сумнівна практика нечесних методів і способів наживи, з одного боку, та стагнація добробуту переважаючої частини населення, з другого. Це відчутно б'є по авторитету держави, а головне – стримує соціально-економічний розвиток країни.

Аналіз наукових публікацій. Класичну теорію підприємництва започаткували Р. Кантільон, А. Сміт, К. Маркс і Ж. Сей. Вони ототожнювали підприємця із власником і господарником, або просто з капіталістом. Неокласики А. Маршалл, Л. Вальрас, К. Менгер доводять, що під кінець XIX століття підприємницька діяльність стає корпоративною, яку очолює менеджер. Дж. Кейнс ратував за необхідність державної підтримки бізнесу. Сучасні відомі дослідники Й. Шумпетер, П. Друкер, Л. Мізес, О. Вільямсон, Д. Норт відзначають полімерність «колективного підприємця», до якого включають бізнесменів, власників, менеджерів і навіть робітників. На перший план виходять інновації, новаторські комбінації ресурсів, творче використання продуктивних сил. Зокрема, пріоритетним стає інтелектуальний потенціал і капітал суспільства.

Вітчизняні економісти В. Геєць, С. Мочерний, М. Кропивко, В. Россоха, В. Збарський та інші в основному дотримуються західної наукової доктрини, аналізуючи бізнес у трансформаційний період в його нормативно-позитивному розвитку. Фактично підтримується інноваційна модель, що зазначають й відомі професори О. Гудзинський, Г. Кірейцев і В. Савчук: «Створювані та поновлювані економічні теорії є продуктом інтелектуальної діяльності... , являють собою знання людини і суспільства про можливість виробляти та обмінювати засоби життєдіяльності, управляти процесами їх відтворення... Пізнана сутність стає професійним знанням, тобто – формою нематеріальних активів, використання яких складає вирішальну передумову забезпечення ефективної підприємницької діяльності людини» [2, с. 81].

Проте «зворотна сторона медалі» капіталістичного бізнесу висвітлена ще недостатньо. Так, якось і не очікувалось, що він принесе стільки загрозливих викликів українському суспільству.

Мета статті – з'ясувати принципи раціонального бізнесу і причини їх ігнорування частиною національних підприємців, запропонувати свою точку зору щодо розв'язку цієї суперечності.

Виклад основного матеріалу. Підприємництво у позитивному розумінні вважається основною економічною діяльністю на ринку. По-іноземному його називають бізнесом (від *англ.* business – *діло, справа* тощо), хоча вчені іноді розрізняють ці поняття, коли бізнес сприймається переважно як комерційна діяльність з метою наживи. Однак за походженням і внутрішньою природою, як і на практиці, істотної розбіжності тут не повинно бути, адже підприємництво і бізнес – однопорядкові, рівноцінно мають слугувати людям.

Конституцією України, ст. 42, кожному дозволяється підприємницька діяльність, яка не заборонена законом [4]. Господарський кодекс, ст. 42, визначає її як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик справу з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [1]. Синхронно прийнято велику кількість робочих документів та нормативних актів. Тобто, ніби правове поле чітко і достатньо визначене. Залишається лише дотримуватися всіма «єдиних правил гри» (за А. Смітом).

Місія підприємництва – забезпечення творчими результатами зростаючих потреб, підвищення добробуту суспільства. А тому сумлінних бізнесменів справедливо величають діловими людьми. Вони уособлюють капітал – функцію, безпосередньо діють в умовах ринкової невизначеності, власну працю поєднують з управлінням найманими робітниками і спеціалістами, за що, у разі успіху, заслужено отримують винагороду у формі певного доходу.

Якби так було завжди і повсюдно, не виникло б і цієї теми для наукового дослідження, а суперечності розвитку бізнесу залишалися б суто діалектичними.

Життя весь час багатше, ніж уявлення про нього. Зміни, що постійно відбуваються, трапляються різні, іноді небажані, чи то й нетерпимі. На жаль, це стосується вітчизняного бізнесу. Раціональне підприємництво в Україні приживається важко.

Все те, що є антиподом цивілізованого підприємництва, відноситься до його тіншової сторони. Це негативне багатофакторне явище можна вважати нині головним злом у господарстві і суспільстві. Воно породжує тіншові капітал, ринок, нелегалізовану «другу» економіку тощо. Завдають шкоди небачені злочини з метою привласнення надприбутків [5, с. 216].

Поки що відсутнє єдине наукове визначення сутності нелегітимного бізнесу. В літературі називаються «чорний», «незаконний», «підпільний», «криміногенний», «нелегальний» і навіть «мафіозний» бізнес. Причин тому вдосталь: недосконалість реформ, монополістична олігархізація на базі «прихвизації», корупція і лобізм, недосплата податків, зрощування власності і влади, розкрадання громадського майна, шахрайство у фінансово-кредитній сфері і т. д. Всього не перелічити.

Так, наприкінці 90-х років лише за кордон було нелегально вивезено з України приблизно 50 млрд. доларів капіталу, понад 40 % грошової маси перебувало поза банківською системою і контролем, а частка тіншової економіки перевищувала 50 % внутрішнього валового продукту [3, с. 638].

«З давніх-давен на Русі існувала думка, – відверто пише В. Ткаченко, – що чесною працею (у тому числі й підприємництвом) нажити капітал практично неможливо. Що змінилося? Нічого. Завдяки такій історичній ментальності, сучасне вітчизняне підприємництво має в значній мірі (понад 98 %) неправовий статус, а на 50 % – явно кримінальне обличчя» [8, с. 56–57].

Всього за двадцятирічний період 5 % сімей України заволоділо 60 % національного багатства. В Новинах РБК-Україна С. Тігіпко 4.04.2011 року відзначив, що близько 145 млрд. грн. заробітної плати знаходилися в тіні [7]. За мінімальними підрахунками, суспільство втрачає щорічно близько 20 млрд. грн. – це кошти, які не надійшли в бюджет чи були вкрадені через корупційні схеми. Тільки через корупцію в сфері держзакупівель в кишенях чиновників осідає від 10 до 15 % держбюджету, це \$ 4–7 млрд., – повідомив в одному інтерв'ю В. Янукович [6, с. 3].

Фактично в країні попираються загальновизнані обов'язкові правила, доцільність яких диктується практикою, реальним господарським життям. Їх називають принципами. Вони, зокрема, досить чітко виписані у ст. 44 Господарського кодексу України [1].

Це, коротко, свобода і самостійність; вільний найм працівників; господарський (комерційний) розрахунок і ризик; власне розпорядження прибутком після виконання усіх зобов'язань, передбачених законом та угодами; здійснення зовнішньоекономічної діяльності тощо. Варто додати, що гуманні принципи вимагають від підприємців чесною конкуренції, ділової етики, поваги до простих трудівників, а не їх експлуатації і приниження людської гідності. Бракує деяким нашим вельможам моралі і духовності, хоч вони частенько рекламно моляться Богу, хизуються в церквах.

Але доти, поки закони не стануть реально однаковими для кожного громадянина, підприємця, керівника, порядності і діла немає чого чекати. Забувається нерідко, що свобода – це відповідальність. Ось чому її всі так не люблять (Б. Шоу). Чи не є то підґрунтям системної кризи, тупцювання реформ? Народна мудрість гласить, що дай злодію золоту гору, все одно красти не перестане, тим паче, коли нувориші почуваються комфортно. Правові основи нормального підприємництва начебто створені, але виявляються недієвими, декларативними. «Верхи» тому неспроможні навести порядок. Та й як може зробити це влада, коли багато чиновників самі не чисті на руку?

Трудовому люду залишається покладатися на власні можливості. «Я єсть народ, – писав П. Тичина, – якого правди сила ніким звойована ще не була». Це відомо кожному школяреві. Варто тільки піднятися на всенародну боротьбу з негараздами всередині суспільства, що не відповідають здоровому глузду.

Подолати тяжкі наслідки, спричинені тіньовим бізнесом, цілком можливо, об'єднавши зусилля держави і широкої прогресивної громадськості. З цією метою доцільно відновити колись дієвий народний контроль, зробити його правовим і дійсно незалежним від нетрудового капіталу. виправити ситуацію ще не пізно. Заважає байдужість і недостатність народної волі.

Підстав для фаталізму немає, бо навіть духовно убогі люди здатні виправлятися. «Не треба боятися державного регулювання ринкових відносин, головне, щоб держава не регулювала ринкові засади, а із збільшенням громадян, що будують свою діяльність на основі ринкових відносин, обсяг сфери державного впливу на економіку в цілому значно понижується, при цьому роль держави в економічному житті суспільства за коефіцієнтами значущості зростає» [8, с. 11].

Самим підприємцям корисно не забувати, що до революції в царській Росії існував кодекс честі серед купців першої гільдії. Вони не обманювали себе і покупців, а тому користувалися визнанням. На нещасті інших власного добра не збільшиш. Рано чи пізно кожен посяде своє місце...

Оздоровлення національного бізнесу – креативна вимога часу, що не терпить відкладання. Існуючі недіалектичні суперечності між надмірними апетитами штучних багатіїв і здоровими потребами раціонального підприємництва здатна усунути солідарна єдність «низів» і «верхів», громадян і влади за пріоритетності загальних інтересів.

Від цієї боротьби значною мірою залежатиме майбутнє суспільства, добробут народу, економічна безпека країни, внутрішній і зовнішній імідж держави.

Висновки. Молоду ринкову економіку України охопив небезпечний вірус – тіньовий бізнес. Численні новоявлені капіталісти ігнорують загальновизнані та юридично встановлені принципи раціонального підприємництва. Спостерігається, що нечесність зухвало переростає у хронічне нездоров'я, яке істотно гальмує вітчизняний соціально-економічний розвиток.

Заходи влади недостатні для наведення порядку. Багато чиновників самі причетні до легкої наживи, про що регулярно повідомляють засоби масової інформації. Невідкладним питанням часу є кардинальне виправлення негідної ситуації, яка принижує країну.

Історично непереможною силою є народна воля. Поєднання зусиль держави і широкої громадськості зумовить всезагальний супротив злу, яке несе простим людям знахабніле надбагате панство. Час

вимагає залучення справді народного контролю за станом національних справ. Він має бути незалежним від капмафіозі і законодавчо встановленим.

Наука в даному разі також ще не сказала останнього слова. Зокрема, на черзі потребують дослідження та обґрунтування системи комплексної боротьби за очищення вітчизняного господарства від рантє, за утвердження нормальної першооснови життєдіяльності суспільства. Дикокапіталістична меншість не повинна жиріти на тлі бідності переважної чисельності людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11.
2. Гудзинський О.Д. Економічна теорія та реалізація її положень в механізмах розвитку АПК / О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, В.К. Савчук // Економічна теорія. – 2005. – № 2. – С. 80–95.
3. Економічна енциклопедія: у 3 т. / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія. – Т. 1. – 2000. – 864 с.
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року.
5. Орехівський Г.А. Політекономія: навч. посіб. / Г.А. Орехівський, В.Г. Орехівський. – 2-е вид. – К.: Каравела, 2010. – 440 с.
6. Рафал А. Борьба со взятками объявлена с 1 июля / А. Рафал, Д. Гомон // Газета «Сегодня». – 2011, 9 июня.
7. Тигипко С. Около 145 млрд. грн. фонда заработной платы в Украине находятся в тени [Електронний ресурс] / С. Тигипко. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/rus/top/show/s-tigipko>.
8. Ткаченко В.А. Интеллектуальный потенциал в основе развития производных сил і виробничих відносин: монографія / В.А. Ткаченко. – Д.: Моноліт, 2008. – 274 с.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2012.

УДК 65.012.32

Гук О.В., к.е.н., ст. викладач
Головіна М.М.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

БЕНЧМАРКІНГ ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В статье рассмотрены особенности толкования понятия бенчмаркинга; выделены преимущества и недостатки бенчмаркинга и эффект от его использования на предприятии; произведено детальное описание данного метода; обобщены модели и инструменты проведения бенчмаркинга.

Ключевые слова: бенчмаркинг, конкурентный анализ, конкурентоспособность, конкурентная разведка.

In the article peculiarities of interpreting the concept of benchmarking are considered; advantages and disadvantages of benchmarking and the effect from its usage at enterprises are revealed; detailed description of this method is carried out; models and instruments of benchmarking are generalized.

Key words: benchmarking, competitive analysis, competitiveness, competitive intelligence.

Вступ. Поняття бенчмаркінгу є новим для України. Незважаючи на успішність цього методу у світі, лише 2 % компаній нашої держави користуються цим методом підвищення конкурентоспроможності. Проблема полягає у відсутності теоретичних та практичних навичок у даній сфері, а також спеціалістів, які б могли надати якісні послуги з бенчмаркінгу.

Проблематикою бенчмаркінгу займаються такі іноземні автори: Р. Кемп (родоначальник методу бенчмаркінгу), Г. Ватсон, Р. Манн, Т. Пілчер, Е. Монкхаус, С. Джордж, А. Ваймерскірх, П. Друкер, М. Портер, Д. Мінцберг, російські вчені: М.Р. Михайлов, Д.В. Маслов, Э.А. Белокоровін, вітчизняні вчені: А.П. Рум'янець, Ю.В. Макогон, В.В. Рокоча, А.А. Мазаракі, Д. Гелд, М.І. Дідківський та інші.

В Україні окремі аспекти теорії бенчмаркінгу почали розглядатися у публікаціях таких авторів, як Н. Козак, Л. Савицька, В. Сліпенький та ін. З'являються переклади праць зарубіжних учених та практиків, зустрічаються оригінальні розробки російських дослідників, таких як Г. Багієв, О. Михайлова та ін. Проте цілком сформованої та адаптованої до вітчизняних умов теоретичної бази бенчмаркінгу, яка б відображала реалії української економіки, на даний час ще не існує. Процес бенчмаркінгу має скоріше інтуїтивний характер і здійснюється українськими підприємствами шляхом «спроб і помилок». Тому